

BÖLCSELET ÉS GYAKORLAT

Az irodalomban: óriás, a politikában: gyerek — Polgári értelmiségi, de végtelenül hasznos a forradalom számára — két egymásra következő cím a LE FIGARO LITTÉRAIRE 1280. számából. Mindkettő az újabban ismét élénk politikai tevékenységet kifejtő Jean-Paul Sartre-ra vonatkozik. Miközben fenntartás nélkül elismeri gondolkodói és írói érdemeit, Louis Martin-Chauffier kudarcok sorozatának próbálja feltüntetni Sartre politikai pályafutását, és tulajdon gyermeki jóhiszemősége áldozatának a politizáló Sartre-ot. Ezzel szemben Jean-Edern Hallier azt bizonygatja, hogy Sartre, a közéleti ember — irodalmi munkásságától függetlenül — nagy szolgálatokat tesz a forradalmi mozgalom ügyének. Annyi bizonyos, hogy maga Sartre számára sem olyan egyszerű ma az elkötelezettség vállalása, mint mondjuk az Ellenállás idején. Hiszen ő, aki a Lét és Semmiben még olyannyira alapvetőnek és korlátozhatatlannak tartotta a választás szabadságát, nemrég úgy nyilatkozott, hogy valósággal hihetetlennek tűnnek a szemében hajdani gondolatai az emberi szituációk egyenértékűségéről. Az is bizonyos azonban, hogy aligha akad napjainkban olyan élvonalbeli értelmiségi, akinek munkássága élesebben vetné fel a kérdést: mi legyen elmélet és gyakorlat viszonya általában, bölcselet és ideológiáé különösen.

Köztudomású, hogy annak idején, híres Levelében a humanizmusról Martin Heidegger elsősorban Sartre nézeteivel szállt vitába. Jóllehet kételkedett abban, hogy ragaszkodnunk kell-e továbbra is a humanizmus kifejezéshez, Heidegger megjegyezte — amint erre tavaly januárban a REVISTA DE FILOZOFIEban, a REVUE INTERNATIONALE DE PHILOSOPHIE 1968. 85—86-i számára hivatkozva, Octavian Chefan figyelmeztetett —, hogy a szerinte szubjektív-metafizikai eredetű hagyományos humanizmus ilyen megkérdőjelezése nem egyértelmű az embertelenség igazolásával. Nagy körültekintéssel kell megítélnünk — figyelmeztet újra Chefan — azokat a bírálatokat is, amelyek mostmár maguknak a marxista kutatóknak a részéről érik a humanizmus fogalmát. Althusser „elméleti antihumanizmusa” először is arra kívánja felhívni a figyelmet, hogy a marxizmus gyökeresen szakít a hagyományos, antropocentrikus és teleologikus humanizmussal; másodsor szigorúan elhatárolja a marxizmust mint elméletet ennek ideológiai lecsapódásától, a szocialista humanizmustól; vagyis a gyakorlati társadalmi célokat szolgáló, nem a valóságos viszonyokat, hanem az átélésük módját visszatükröző ideológia körébe utalja a humanizmust. Hasonló megfontolásokból von „episztemológiai cezúrát” a fiatal Marx és az érett Marx munkái közé.

Ismeretes, milyen nagy port vertek fel Althusser munkái. A feltűnő azonban az — és ez jellemző Chefan szerint a humanizmus-felfogás tisztázatlanságára —, hogy sem Althusserben, sem pedig vitapartnereiben (Adam Schaff, Erich Fromm, Jorge Semprun és mások) nem merül fel az a gondolat, vajon nem lehetne és nem kellene a bennfoglaltságára való örökös hivatkozás helyett, alapfogalmaiban szabatosan meghatározni és rendszerezni, módszeresen kifejteni, egyszerűval elméleti rangra emelni, tudományos antropológiává, viszonylag önálló diszciplínává fejleszteni a humanizmust a marxizmuson belül. Althusser kritikusaí tehát lényegileg maguk sem tudják feloldani azt az ellentétet, amelyet Althusser tételezett elmélet és ideológia között. Azonban miért volna szükségképp önellentmondó fogalom az elméleti humanizmus?

Ideológia, politika és tudomány elvi összetartozása mellett foglalt állást nemrég Lukács György is a LE MONDENak adott nyilatkozatában (1970. 8035). Az ideológia az az eszköz — mondja Marx nyomán Lukács —, amelynek révén az ember tudatára jut a termelőerők és a termelési viszonyok közötti ellentmondásokból származó meghasonlottságának. Am ebben az esetben a „dezideologizálás“ képtelenség, mert nincs olyan kérdés, amelynek ne volna ideológiai vonatkozása; az ember nem élhet anélkül, hogy rá ne eszmélne saját problémáira, és ne szervezsd meg harcad ezeknek megfelelően. Vagyis az ideológia nem áll ellentétben a társadalmi valósággal, hanem része ennek, és nem rekeszthető ki a tudományból. Mindenki el fogja ismerni, hogy Machiavelli filozófiája elszakíthatatlan a korabeli Itália helyzetétől, vagy hogy amennyiben a XVIII. századi angol filológia Homérosz tanulmányozását állította előtérbe a Vergiliusé rovására, akkor ez azért történt, mert Homérosz tanulmányozása szorosan összefüggött azokkal az új eszmékkel, amelyek a kapitalizmus fejlődése következtében tűntek föl Angliában. Tehát lehetetlen „kikalakoltatni“ az ideológiát az életből, de a tudománytörténetből is, mert a tudományés a filozófiatörténet legfontosabb tényei ideológiai jellegű tények.

Arra a kérdésre: mivel magyarázható, hogy napjainkban több filozófus szembeállítja Marx fiatalkori írásait a későbbiekkel, Lukács György a következőket válaszolta: „Azt hiszem, hogy a lét szemszögéből vizsgálva a tudat problémáit, Marx szembeállította az ontológiát az ismeretelmélettel, a logikával, az episztemológiával. E nézőpontról az ifjú Marx írásai semmiféle lényeges dologban nem különböznek későbbi írásaitól. Az egyetlen különbség: az ifjú Marx azzal a szándékkal írta munkáit, hogy tisztázzon bizonyos problémákat saját maga és olvasóinak bizonyos rétege előtt, s innen van írásainak meggyőző, propagandisztikus célzata, viszont nagy tudományos munkái, mint például A tőke, azért íródtak, hogy megalapozzák a munkásmozgalom szilárd ideológiáját. A különbség Marxnak más-más életszakaszából származó írásai között a közvetlen célokban mutatkozik, ami azonban az alapvető módszert illeti — és számomra az az alapvető, hogy Marx a létből kiindulva akarta megmagyarázni a tudatot, nem pedig megfordítva — Marx felfogása semmit sem változott Disszertációja óta.“

K. J. A.

A NEMZETKÖZI ÉLET ALAPNORMÁI

(Lumea, 1971, 376.)

A teljes jogegyenlőség fontos helyre került azon alapelvek sorában, amelyek mellett Románia Szocialista Köztársaság külügyi kapcsolataiban következetesen sikrasszál, nemzetközi tiszteletben tartásáért tántoríthatatlanul küzd — írja Aureliu Cristescu *A jogegyenlőség — a nemzetközi élet alapnormája* című cikkében.

Nem véletlen, és nem konjunkturális tényezők következménye, hogy Románia a jogegyenlőség, a függetlenség és a nemzeti szuverenitás kölcsönös tiszteletben tartásának elvére, a belügyekbe való be nem avatkozás és a kölcsönös előnyök biztosításának elvére alapozza külpolitikáját: a sok megpróbáltatást elszenvedett román nép történelmi tapasztalatai érlelték meg ezt a magatartást. A román nép hagyományai megkövetelik minden nép személységének és kultúrájának tiszteletben tartását, hiszen hosszú ideig elsen-

vedte nemzeti jogai semmibe vevését, s most végre kiéli szabadságeszményei kibontakozását a szocialista hazában.

Huszonöt esztendeje, az ENSZ Chartájának aláírása óta a szuverén jogegyenlőség alapelvét a két- és többoldalú szerződések egész sora újra kimondta, s megerősítette sok állam hivatalos nyilatkozata is. Ime, néhány kivételesen fontos nyilatkozat és szerződés, amelyben világosan megfogalmazták a „princípiumok princípiumát“: Ázsia és Afrika országainak 1955-ös bandungi értekezlete, az Afrikai Egységsszervezet Chartája, az el nem kötelezett országok belgrádi (1961), kairói (1964) és lusakai (1970) konferenciája, a KGST statútuma, a Varsói Szerződés, az európai béke és biztonság megerősítésére vonatkozó, Bukarestben 1966 júliusában elfogadott határozat. A szuverén egyenlőség elvének térhódítása, ilyen gyakori kimondása fontos kortünet-

ként értékelhető: megnyilvánul benne a nemzetközi élet demokratizálódásának tendenciája.

Aureliu Cristescu felsorolja az ENSZ tavalyi, jubileumi ülészakán ünnepélyesen elfogadott nemzetközi jogi Nyilatkozatából a szuverén egyenjogúság elemeit — a) az államok jogi szempontból egyenlők; b) minden államot megilletik a teljes szuverenitással járó jogok; c) minden államnak kötelessége tiszteletben tartani a többi állam személyiségét; d) az állam területi épsége és politikai függetlensége sérthetetlen; e) minden államot megillet az a jog, hogy szabadon megválassza és fejlessze politikai, társadalmi, gazdasági és kulturális rendszerét; f) minden államnak kötelessége, hogy a nemzetközi jog jóhiszeműen teljesítse nemzetközi kötelezettségeit és a többi állammal békében éljen —, majd rátér e szintetikus előirányzatok értelmezésére.

Ténybeli kiindulási pontja: az államok különböznek egymástól területük, lakosaik száma, fejlettségük, gazdasági és katonai hatalmuk, politikai rendszerük és államformájuk szerint. Ennek ellenére a nemzetközi jog mindegyiket egyenlő alanyként tartja számon, s szerepük a nemzetközi életben nem lehet csupán hatalmuk, nagyságrendjük vagy sajátos helyzetük által meghatározott. Az egyenlőség alapelvét az teszi kivételesen fontossá, hogy érvényesítésével meg lehetne

akadályozni a ténybeli különbözőségek jogi megkülönböztetésekké degradálódásának a folyamatát: a jogi normák egyben mindenféle különbözőségek reális kiegyenlítődségi tendenciáinak eszményi keretei. A kis és közepes nagyságrendű államok szempontjából nem közömbös, hogy a teljes jogegyenlőség megköveteli: a nemzetek közösségét érintő problémák megoldása minden érdekelt állam közreműködésének eredménye legyen, továbbá egyetlen, valamely nemzetközi értekezleten részt vevő államra sem lehet rákényszeríteni, saját akarata ellenére, olyan határozatot, amely ellenkezik érdekeivel, még ha a határozat — úgymond — megfelel is a többség érdekeinek. Az államokat nem kötelezik azok a nemzetközi szerződések, amelyek nem szabad akaratuk nyilvánításával jöttek létre.

Aureliu Cristescu világosan megfogalmazza, hogy a politikai egyenlőség lábba tiprását, az illető állam nemzetközi egyenlősége elvének megsértését jelenti, ha az érdekeivel ellentétes külpolitikai vonalvezetést, bizonyos nemzetközi állásfoglalást erőszakolnak rá, hogy külpolitikáját idegen érdekeknek megfelelően módosítsa.

A szerző befejezésül ismételtelen hangsúlyozza: a nemzetközi törvényesség, a jog elsődlegessége az államközi viszonyokban olyan alapkövetelmény, amelynek megvalósításáért küzdenek szerte a világon a szocializmus, a haladás erői.

ÚJ HALADÓ TÖREKVÉSEK AZ AMERIKAI TÁRSADALOMTUDOMÁNYOKBAN

(*L'homme et la société*, 1970. 16.)

Jean Chesneaux cikke az egyesült államokbeli társadalomtudományokat átfogó szakmai egyesületek szerepével, illetve azokkal az új baloldali tömörülésekkel („radical caucuses“) foglalkozik, amelyeknek kibontakozó mozgalmában jut újabban kifejezésre a nonkonformista történészek, közgazdászok, szociológusok és politológusok tiltakozása a *katonai-ipari komplexum* szolgálatában álló tudományossággal szemben.

A különböző társadalomtudományok művelőit tömörítő egyesületek ugyanis döntő befolyást gyakorolnak az illető kutatási ágra, az e területeken tevékenykedő tudósok, tanerők egyéni karrierjére. Hatalmas anyagi alapokkal rendelkeznek, és befolyásuk kiterjed a magán-alapítványokra (Ford) is. Diszkrétan, de igen határozottan ellenőrzik a kutató-

munka ideológiai irányát. A liberális külszín mögött érvényesülő eszmei monolitizmus maradi („el nem kötelezett“) politikai magatartással párosul, s ez gyakorlatilag a fennálló renddel való szolidaritásban jelentkezik. A liberális hagyományok és a lelkiismereti szabadság nevében e társaságok vezetőségei gondosan kerülnek, hogy időszerű kérdéseket (imperializmus, Vietnam, Black Power) vitassanak meg, ugyanakkor azonban szoros kapcsolatokat létesítettek a különböző kormányzervekkel. Ők diszponálnak a munkaszerveződések, azaz a kutatásra fordított anyagi alapok fölött, különösen a szociológiában, a gazdaságtudományban és a politológiában.

Chesneaux megállapítja, hogy a vizsgált szakmai egyesületek szerves részei a katonai-ipari, illetve a ma már *katonai-*

ipari-akadémiai komplexumnak. Irányításukat „kiváló szakemberek“ kis csoportja tartja — igen hatékonyan — a kezében. Ők képviselik a szakmát a nagy nyilvánosság előtt, a sajtóban, a rádióban, a televízióban és a szenátus bizottságaiban. Könyveik és cikkeik hangadók, tanítványaik előtt pedig nyitva áll az érvényesülés útja. A nagy, tőkés alapítványok, amelyekben bizalmi tisztségeket töltenek be, szintén őket konzultálják az ösztöndíjak és az alapok elosztásakor. Hasonló szerepet tölt be például Galbraith és Rostow a gazdaságtudományban, Parsons a szociológiában, Jr. Schlesinger a történelemkutatásban és W. Skinner az antropológiában. Így jött létre és így működik minden kutatási ágban az a tevékeny *establishment*, amelynek vezetőit ugyan elvileg évenként újrapasztják, de egy jól működő gépezet segítségével a legbefolyásosabb személyiségeknek sikerül hosszú időn át ellenőrzésük és irányításuk alatt tartaniuk az egyesületek életét.

E rendszer ellen azonban néhány év óta erőteljes mozgalom van kibontakozóban mind szellemi, mind politikai téren. Mindegyik kutatási ágban a *kritikai* gondolkodás fellendülésének lehetünk tanúi, s ez a bírálóat az establishment eszmei alapjait vette célba. A történészek például a jó lelkiismeretet sugárzó történelemszemléletet támadják és az imperializmus kérdését feszegetik (Horowitz, Kolko). A közgazdászok és szociológusok az amerikai társadalom alapvető ellentmondásait boncolgatják. Túl a szakmai vonatkozásokon, e bírálóat és tiltakozás az amerikai társadalom válságában gyökerezik, illetve e társadalom politikai opciói ellen irányuló nagy mozgalmakkal szolidáris (Black Power, a vietnami háború elleni tiltakozás, az amerikai ifjúság széles rétegeinek lázadása a rendszer erkölcsi normái ellen, a radikális egyetemi reformot sürgető mozgalom). A

radical caucuses, az ún. „radikális tömbök“ mozgalma az értelmiségi és politikai kontesztáció új megnyilvánulása, amely főként az amerikai egyetemi élet hagyományos értékeit teszi kérdésessé. A „radikális tömbök“ a különböző kutatási ágakban tevékenykedő baloldali értelmiségieket fogják össze, többé-kevésbé formális szervezeti keretekben. E tömbök harca elsősorban az illető szakma hagyományos egyesületeiben zajlik. A nagy összecsapások rendszerint az évi közgyűléseken robbannak ki, ahol a baloldaliak radikális határozati javaslatokkal lépnek fel, külön munkaüléseket szerveznek, amelyeken nem csupán a velük rokonszenvezők, hanem ellenfeleik is megjelennek.

A tömbök általában spontán képződmények, és tartózkodnak is attól, hogy intézményes alakot öltsenek. Nem tömörülnek országos szövetségekbe, hanem megőrzik rugalmas, képlékeny formájukat. Tagjaik meg vannak győződve arról, hogy ez a megoldás biztosítja maximális kezdeményező képességüket és hatékonyságukat. Ami kialakulásukat illeti, a tömbök abban a tiltakozó mozgalomban születtek meg, amely 1965-ben a vietnami háború ellen mozgatta meg az egyetemi campusokat. Soraikban nagy fajsúllyal szerepelnek a nők és a négeres. Az egyetemi körök és az uralkodó rendszer kapcsolatainak leleplezése mellett a tömböket ösztönző militáns szellem — szakmailag — a hagyományos, liberális tudományossággal szembeszegzett radikális tudományos munka ösztönzésében nyilvánul meg. A tömbök elvetik a semlegességet a társadalomtudományokban, és a néptömegeket, a haladást szolgáló kutatás művelőinek tekintik magukat. Tagjaik tudatos felelősséget éreznek a csupán erkölcsi fórumként felfogott *Mozgalom* (Movement) iránt, amely törekvéseik nem-strukturált kifejezése.

VIRUS ÉS RÁK

(Magyar Tudomány, 1970. 9.)

Rosszindulatú daganat, rákos megbetegedés úgy jön létre, hogy a szervezet sejtjei elkerülnek a normális sejtosztódást szabályozó mechanizmusok hatását, és szaporodóképességük korlátlaná válik. A sejtek rohamos szaporodása zavarja, majd lehetővé teszi életfontosságú szervek működését, és a fokozódó egyensúlyzavar végül a szervezet pusztulásához vezet.

Nász István a molekulár-virologia eddigi kulcserekményeit áttekintve világítja meg a szakembereket és kívülről érdeklő izgalmas orvosbiológiai kérdést: a vírusok szerepét a rák kór-oktanában. Rámutat arra, hogy a vírusok a baktériumokkal ellentétben nem önmagukat megkétszerező, önálló, folyamatos osztódással szaporodnak, hanem mintegy rákényszerítik a fertőzött sejtet, hogy sa-

ját sejtanagya helyett vírusrészecskéket termeljen. Ezekben a sejtekben a vírus *vegetatív szaporodási formában* van jelen. A részleteiben igen bonyolult vegetatív szaporodási szakasz végül a fertőzött sejtek széteséséhez, a vírusok kiszabadulásához vezet. A kiszabadult vírus — a *virion* — azonban nem mutat semmilyen életjelt, csupán fertőzőképességét őrizheti meg hosszú időre. A káros vegetatív vírus tehát a fertőzött, átprogramozott sejt részévé válik, mint önálló szervezet nem létezik; a közvetlen kutatómódszerek számára hozzáférhető, meghatározható és osztályozható virion viszont a vegetatív virustól lényeges vonásokban különbözhet.

A tanulmány szerzője hangsúlyozza: ez az a pont, amely bonyolulttá teszi a rák kóroktanának a kutatását. A kutatók még nem dolgoztak ki olyan módszert, amellyel biztosan eldönthetik, hogy a rákos sejt kóros nukleinsav-garnitúrája belső sejtműködészavar vagy külső fertőzés eredménye-e. A sikeres állatkísérletek ellenére rákos emberi sejtekből

csaknem fél évszázadon át nem sikerült kórokozó vírust biztosan kimutatni. 1954-ben azonban a *polyoma*, 1961-ben pedig az úgynevezett *SV₄₀* vírusokról bizonyosodott be, hogy olyan rákos daganatokat okoznak, amelyekből a kórokozó vírus „eltűnik” a daganatképződés folyamán. A rákkutatásban megjelent a *kezdeményező (iniciatív) daganatvírus* fogalma azoknak a vírusoknak a jelölésére, amelyek csupán megindítják a daganat képződését, fenntartásában azonban önálló, szaporodó daganatvírus formájában nem vesznek részt. Így egyre valószínűbbé válik a régi gyanú helyessége: a sejtek rákos elváltozásaiért, a *malignus transzformáció*ért DNS-tartalmú vírusok a felelősek.

A kutatások fényében a rákos folyamat különleges szaporodási módnak is felfogható, amelyben a daganatképző DNS-vírus — a vírusok többségével ellentétben — nem magát szaporítja tovább a sejtben, hanem a sejt-mag nukleinsav-szerkezeteibe építve, az egész sejtet kényszeríti korlátlan szaporodásra, és így szaporodik önmaga is.

SZÍNESZ ÉS KÖZÖNSÉG

(Teatrul, 1970. 12.)

Talán a véletlen hozta, talán szerkesztői elképzelés eredménye, hogy a bukaresti színházi folyóiratnak abban a számában, amelyben az 1970-es színházi teljesítményeket kiemelő díjakat, illetve a díjazottak névsorát, portréját s tevékenységük rövid jellemzését közlik (közöttük van a kolozsvári *Három nővér* s a *Szentivánéji álom* rendezője, Vlad Mugur, valamint e két előadás tehetséges ifjú színésznője, Stief Magda), olvashassunk egy publicisztikai írást és egy szociológiai felmérést a sztár-kérdésről.

Magának a „sztár” szónak sokáig gyanús volt nálunk a hangzása; ahogy Dinu Sáraru „védőbeszédében” írja, „a színház kollektív művészet” egyébként nemes formulája szellemében a színész szerepe háttérbe szorult — s ezen még az sem segített, hogy oly nagylelkűen ítélték oda címeiket. Meggondolkoztató a cikkírónak az a megjegyzése, amely az országszerte annyi szürke előadás tanulságaként a műsortervek és a színészi erők összehangolását sürgeti. Ma már ugyan senki sem vonja kétségbe nálunk, hogy a színház elképzelhetetlen sztárok nélkül — írja Sáraru —, mégis a színházi plakátok nem különböznek az iskolai ünneptések szereposztásának közlésmódjától. Pedig a néző azt mondja: „Érdemes

megnézni George Constantint a *Lear királyban*.”

Ezt a véleményt támasztja alá a szociológiai felmérés számszerűségével dr. Pavel Câmpeanu tanulmánya a fővárosi színházlátogatók véleményéről, kedvenceiről (*Preferințele spectatorilor: teatre și actori*). Az anketé mintegy 400 alanya különböző foglalkozású, életkorú és nemű bukaresti néző, de mindegyik kategóriára érvényes a megállapítás, hogy elsősorban a színész vonzza a közönséget — inkább, mint a szerző vagy az előadott mű. Ami a személyeket illeti, a kedvencek listáját főlényesen vezető Radu Beligant leszámítva, a nézők ítéletét jelentősen befolyásolta a film és a televízió; és nemcsak a zenés előadás, hanem a vígjáték is erőteljesebben bevési a néző emlékezetébe egy-egy színész teljesítményét, mint a dráma. Ebből Câmpeanu azt az indokolt következtetést vonja le, hogy három nemzedék (a 25—34, 35—44 és 45—54 évesek) közös óhaja a komponenzáló színház, a feledés színháza, a szórakozás, a legfogékonyabbak, a 15—24 évesek, akik modellt, azonosulási lehetőséget keresnek, s akik számára a sztár egy még ismeretlen életbe való beilleszkedés lehetőségét jelenti (vagyis a sztár-kérdés nem

másodlagos jelentőségű, társadalmilag elhanyagolható), ezek a legfiatalabbak kedvelik csak jobban a drámai színeszt a vigjátéki színésznél.

A szóbanforgó szociológiai ankét még jónéhány tanulsággal szolgál, amelyeket érdemes volna a hazai magyar színházak gyakorlatában is kamatoztatni.

SZATMÁR — 1970...

(Igaz Szó, 1970. 12.)

A sepsiszentgyörgyi és hargitai „keresztmetszet” után az *Igaz Szó* jelentős feladatra vállalkozott. Noha csak helyeselhetjük a szerkesztőségi előhangot, mely szerint „ezúttal sem szándékunk a romániai művelődést, ezen belül magyar nemzetiségi irodalmunkat tájegységekre szabdalni”, mégis éppen Szatmár és vidéke esetében indokolt a fokozott odafigyelés, a reflektorfénybe állítás, hiszen mostanáig mint tájegységről keveset beszéltünk róla, egyáltalán meglehetősen kiesett folyóirataink érdeklődési köréből. Pedig a „szatmáriak”-ban ugyancsak él az egészséges lokálpatriotizmus — éljenek ma Kolozsvárt vagy Bukarestben; a szatmári író — ahogy ezt Láng Gusztáv szép esszéjében kifejti (*Kis irodalmi földrajz*) — másképp, rejtezőbben őrzi a helyi színeket, mint más tájak alkotói.

Méltó ehhez a hagyományhoz Láng eszmefuttatása: „S megvallom, legbüszkébb ezért vagyok rájuk. Ahogy az igazán jó bor »bírja a palackozást«, íze, zamata hosszú szállításokon sem törik meg, s minden ínynek kedvesen viszi magával a saját földjéből kioldott cukrokat, úgy íróink is itt tanultak látni és beszélni, — hogy szólni tudjanak mindenkihez, aki nyelvükön ért. A régi kézikönyvekben, tanulmányokban elég földrajzi jelzöt találhat, aki keres: írtak már alföldiségről, székely írókról — szatmári irodalom, »szatmári iskola« nem volt, s szabadjon remélnem, hogy nem is lesz. Aki itt született, az mindig »össznépi«

igyekezett lenni, ahogy nyelvjárunk is talán legközelebb áll a köznyelvhez — hogy visszatérjek kezdő ötletemhez, a »görögös« táj vándorútra, a szellem Odüsszeiájára sarkallja neveltjeit.”

E finom, de pontos jelzés igaza lemérhető a folyóirat irodalmi anyagában: Szilágyi Domokos, Páskándi Géza, Panek Zoltán (aki Páskándival a párbeszédet folytatta), Kocsis István, maga Láng Gusztáv és még néhányan tulajdonképpen csak vendégszereplők ebben a számban — azt a sort folytatják, amelyet többen is emlegetnek írásaikban: az Erdősi Sylvester Jánostól és Károli Gáspártól Ady Endréig és Móricz Zsigmondig ívelőt. A „szatmári pezsgést” csak Pusztai János új utat törő regényrészlete, Cseke Péter megdöbbentő interjúja Gellért Sándorral s talán a színházi vonatkozású cikkek támasztják alá; a helyi termés, különösen a „Művelődés és népművészet” címszó alá sorakoztatott beszámolók, például a szatmári Forrásról, színvonalukkal nem győznek meg a benünk felsorolt érdemeikről. Meggyőzőbb a „keresztmetszet” rangját megadó Lángesszé értelme: „S még szebb lenne, ha az emlékezés aktív emlékezés volna; ha a táj mai emberei úgy nyúlnának minden nap könyvhöz, szerszámhoz, tollhoz, hogy e mozdulatban egy kicsit közelebb kerüljön a jelen és múlt. Ha a művelődésnek olyan televénye lenne a vidék, amilyen virágzóvá falvait mindmáig szorgalmas és találékony népe varázsolja.”